

Boris Neljak¹

Damir Markuš²

Bruno Trstenjak³

Sandra Višković⁴

¹Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu

²Tehnička škola Čakovec

³Međimursko veleučilište u Čakovcu

⁴Agencija za odgoj i obrazovanje u Zagrebu

Izvorni znanstveni rad

KOMPETENCIJE U TJELESNOM I ZDRAVSTVENOM ODGOJNO-OBRAZOVNOM PODRUČJU: UČENIČKA PROCJENA VAŽNOSTI

„Ne dolazite na nastavu matematike ako prije toga niste vježbali.”

- Hipokrat

UVOD

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske 2010. godine donijelo je dokument pod nazivom „Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje Republike Hrvatske”. Nacionalni okvirni kurikulum donosi okvir za stjecanje temeljnih i stručnih kompetencija u obveznom obrazovanju i pravi pomak s transfera znanja na razvoj kompetencija kao cilja obrazovanja. Temeljno je obilježje usmjerenost na učenička postignuća, odnosno kompetencije koje se trebaju steći nakon određenog obrazovnog ciklusa (Tot, 2010).

Nacionalni okvirni kurikulum uključuje sedam odgojno-obrazovnih područja od kojih svoje značajno mjesto zauzima i tjelesno i zdravstveno odgojno-obrazovno područje. „Svrha tjelesnoga i zdravstvenoga područja jest usvajanje znanja, stjecanje vještina i navika te razvijanje pozitivnog stava prema tjelesnoj aktivnosti i zdravomu načinu življenja kako bi se omogućilo dosizanje najboljih tjelesnih i duševnih potencijala pojedinca” (NOK, 2010). Konceptija tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja temelji se na kineziološkom idealu čovjeka, a kroz zajedničko djelovanje sadržaja i aktivnosti u predmetu Tjelesna i zdravstvena kultura i modulu Zdravstveni odgoj utječe se na antropološki status svakog pojedinca (Findak, 2009).

Kompetencije, odnosno očekivana učenička postignuća, predmet su ovog istraživanja. Kompetentnost se može jednostavno naznačiti kao učinkovita upotreba znanja u praktičnim okolnostima. Temeljne kompetencije osiguravaju svakom

učeniku bolje snalaženje u životu i pripremaju ga za promjenjiv i nepredvidiv svijet u kojemu treba biti spreman za cjeloživotno učenje.

Cilj je rada ispitati koliku važnost učenici pripisuju pojedinim kompetencijama tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja koje su kao osnovne smjernice definirane u Nacionalnom okvirnom kurikulumu Republike Hrvatske. Dodatno se želi ispitati pridaju li učenici različitu važnost pojedinim kompetencijama s obzirom na razred, na bavljenje sportom, na opći uspjeh i na ocjenu iz tjelesne i zdravstvene kulture. Dosad nije bilo istraživanja koje bi se bavilo percepcijom kompetencija tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja od strane učenika te će rezultati ovog istraživanja omogućiti korisne početne informacije za buduća istraživanja u ovom području.

METODE

Istraživanje je provedeno na uzorku od 237 učenika Tehničke škole Čakovec u 2010./2011. školskoj godini. Svi su sudionici muškog spola i polaznici su četverogodišnjeg strukovnog srednjoškolskog obrazovanja u obrazovnom sektoru elektrotehnike i strojarstva. Uzorak sačinjavaju učenici sva četiri razreda: prvi razred 62 sudionika, drugi razred 78 sudionika, treći razred 54 sudionika i četvrti razred 43 sudionika.

Sudionici istraživanja ispunili su anketni upitnik od 46 pitanja. Pet pitanja odnosilo se na podatke o sudionicima, dok je 41 pitanje bilo vezano uz kompetencije. U upitniku su citirana očekivana učenička postignuća (kompetencije) za četvrti obrazovni ciklus (strukovne škole) u tjelesnom i zdravstvenom odgojno-obrazovnom području, a koja su navedena u Nacionalnom okvirnom kurikulumu Republike Hrvatske (NOK, 2010). Očekivana učenička postignuća su podijeljena u pet područja, a peto područje (Sprječavanje bolesti i promicanje zdravlja) podijeljeno je na pet potpodručja (Tabela 1). Za procjenu važnosti koju učenici pripisuju pojedinoj kompetenciji upotrijebljena je skala od četiri stupnja. Tražio se odgovor koliko je važno da učenici kroz nastavu steknu navedena znanja ili vještine za svoj budući život i rad, gdje 1 znači potpuno beznačajno, 2 malo značajno, 3 značajno i 4 iznimno značajno.

Za sve varijable izračunati su pokazatelji opisne statistike, a normalnost njihove razdiobe testirana je Kolmogorov-Smirnovljevim testom. Kako su sve analizirane varijable ordinalne, a njihove razdiobe značajno odstupaju od normalne, analiza razlika izvršena je korištenjem Mann-Whitney U testa i Kruskal-Wallis H testa. Statistička analiza izvršena je na razini značajnosti od 95% ($p < 0,05$).

REZULTATI I DISKUSIJA

U tabeli 1 prikazane su procjene važnosti očekivanih učeničkih postignuća (kompetencija) za ukupan uzorak sudionika. Osim aritmetičkih sredina 41 varijable kompetencija, iskazani su i prosječni rezultati za pojedina područja i potpodručja. Sudionici ovog istraživanja iskazali su izrazito veliki značaj svim kompetencijama tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja, a što potvrđuju rezultati aritmetičkih sredina koje gotovo sve prelaze ocjenu „značajno” (3). Visoka prosječna ocjena svih kompetencija potvrđuje kako je za učenike tjelesna i zdravstvena kultura vrlo važan predmet te kako stjecanje kinezioloških znanja i vještina, dobro zdravlje i harmoničan razvoj osobina i sposobnosti predstavljaju važan segment neophodan za učinkovito prilagođavanje svim životnim i radnim situacijama.

Tabela 1. Aritmetičke sredine (AS) i standardne devijacije (SD) važnosti očekivanih učeničkih postignuća izračunate na ukupnom uzorku sudionika

OČEKIVANA UČENIČKA POSTIGNUĆA – KOMPETENCIJE		AS	SD
I.	TJELESNO VJEŽBANJE I ZDRAVLJE	3,40	,410
1.	Biti osposobljen za vođenje brige o vlastitom zdravlju i zdravlju okoline	3,50	,629
2.	Prepoznati i razumjeti zakonitosti o utjecaju tjelesnoga vježbanja na pojedine dimenzije antropološkoga statusa	3,20	,696
3.	Prepoznati i biti svjestan važnosti redovitog i pravilnog održavanja higijene sportskih objekata i prostora	3,44	,744
4.	Stići zdrave prehrambene navike o uzimanju hrane i tekućine u vrijeme povećanih tjelesnih napora	3,45	,678
5.	Promicati preventivnu ulogu tjelesnoga vježbanja u sprječavanju bolesti te čuvanju, unaprjeđivanju i zaštiti zdravlja kao općeljudske vrijednosti	3,39	,632
6.	Usvojiti osnovna znanja o sprječavanju povreda pri tjelesnom vježbanju	3,49	,723
7.	Stići naviku pravilnoga odijevanja radi zaštite od nepovoljnih izvanjskih utjecaja u različitim uvjetima vježbanja	3,30	,759
II.	ANTROPOLOŠKA OBILJEŽJA	3,06	,528
8.	Samostalno izračunati svoj indeks tjelesne mase (ITM)	2,70	,929
9.	Biti osposobljen za samopraćenje antropoloških obilježja	3,08	,732
10.	Prepoznati i biti svjestan potrebe o održavanju antropoloških obilježja na optimalnoj razini	2,93	,747
11.	Razviti svijest o vlastitim sposobnostima, a time i jačanje samopouzdanja i samopoštovanja	3,53	,667
III.	KINEZILOŠKA TEORIJSKA I MOTORIČKA ZNANJA	3,01	,541
12.	Stići opće i temeljne kineziološke kompetencije o pravilnoj uporabi kinezioloških operatora	3,06	,762
13.	Stići specifične kineziološke kompetencije o korištenju kinezioloških operatora koji su primjereni budućemu zanimanju	2,95	,803

14.	Usporediti vrijednosti između dobivenih rezultata inicijalnim, tranzitivnim i finalnim provjeravanjem	2,85	,879
15.	Biti osposobljen za samoocjenjivanje antropoloških obilježja	3,02	,797
16.	Biti osposobljeni za primjenu mjera sigurnosti na skijalištu i klizalištu	2,97	,958
17.	Prepoznati i osvijestiti temeljne zakonitosti glede opterećenja pri tjelesnomu vježbanju	3,27	,717
18.	Prepoznati i primijeniti opremu i sredstva na skijalištu i klizalištu	2,98	,943
IV.	MOTORIČKA DOSTIGNUĆA	3,45	,468
19.	Biti osposobljen za djelotvorno služenje naučenim u svakodnevnomu životu i radu	3,38	,670
20.	Prepoznati i osvijestiti prednosti aktivnoga odmora	3,42	,694
21.	Biti osposobljen za provođenje samostalnoga vježbanja	3,42	,730
22.	Biti osposobljen za rješavanje problema u urgentnim situacijama	3,57	,658
V.	SPRJEČAVANJE BOLESTI I PROMICANJE ZDRAVLJA	3,20	,401
	A) Mentalno, socijalno i emocionalno zdravlje	3,22	,528
23.	Prepoznati poruke verbalne i neverbalne komunikacije	3,16	,770
24.	Kritički vrjednovati vlastite postupke i planove u odnosu na željene životne i profesionalne ciljeve	3,23	,720
25.	Stići socijalne vještine za djelotvorno rješavanje sukoba, suočavanja s konkurencijom i promjenama u odnosima	3,27	,754
	B) Rizična ponašanja	3,28	,567
26.	Argumentirati utjecaj alkohola i psihoaktivnih tvari na ponašanje i odluke glede međuljudskih i spolnih odnosa	3,18	,845
27.	Pravilno postupiti u slučaju nezgode i hitnih stanja zbog zlouporabe alkohola ili psihoaktivnih tvari	3,35	,770
28.	Usvojiti vještine vršnjačke pomoći i podrške pri rizičnomu ponašanju u skupini ili razredu	3,30	,718
	C) Međuljudski odnosi, spolno zdravlje i roditeljstvo	3,20	,516
29.	Analizirati i prepoznati moć u međuljudskim odnosima koja može biti dobro ili loše upotrijebljena	3,20	,747
30.	Argumentirati važnost i potrebu privrženosti, povjerenja i poštovanja u emocionalnim i spolnim odnosima	3,13	,841
31.	Razlikovati posebnosti pojedinih međuljudskih i partnerskih odnosa, uključujući i brak	3,09	,831
32.	Objasniti i usvojiti pojmove odgovorna spolnoga ponašanja i odnosa	3,28	,747
33.	Analizirati važnost, trajnost i odgovornost roditeljstva te njegov utjecaj na životne mogućnosti i odabire	3,31	,778
	D) Prehrana i zdravlje	3,04	,580
34.	Razmotriti utjecaj društva i medija na prehrambene navike	3,09	,781
35.	Opisati temeljna prava potrošača na obaviještenost i poštovanje zakonskih propisa o namirnicama i prehrani	3,01	,756
36.	Pružiti vršnjačku pomoć i potporu kod problema poremećaja prehrane u skupini ili razredu	3,02	,888

E) Sprječavanje bolesti i unapređenje zdravlja	3,25	,511
37. Nepristrano procijeniti osobne zdravstvene potrebe	3,29	,722
38. Analizirati načine očuvanja i unaprjeđenja zdravlja tijekom života	3,27	,746
39. Usvojiti odgovarajuću tjelesnu aktivnost kao načelo ponašanja u svim životnim uvjetima	3,27	,773
40. Aktivno sudjelovati u programima promicanja zdravlja i sprječavanja bolesti	3,13	,834
41. Analizirati i procijeniti utjecaj okoliša i radnoga mjesta na zdravlje i na mogući razvoj bolesti	3,29	,767

Područja koja su učenici označili kao najvažnija su „*Motorička dostignuća*” s prosječnom ocjenom 3,45 i „*Tjelesno vježbanje i zdravlje*” s prosječnom ocjenom 3,40. Očekivana učenička postignuća koja su ocijenjena najvišom prosječnom ocjenom i koje sudionici smatraju najvažnijima su: „*Biti osposobljen za rješavanje problema u urgentnim situacijama*” (3,57), „*Razviti svijest o vlastitim sposobnostima, a time i jačanje samopouzdanja i samopoštovanja*” (3,53), „*Biti osposobljen za vođenje brige o vlastitom zdravlju i zdravlju okoline*” (3,50) i „*Usvojiti osnovna znanja o sprječavanju povreda pri tjelesnom vježbanju*” (3,49).

Najmanje važnim učenici smatraju sljedeće kompetencije: „*Samostalno izračunati svoj indeks tjelesne mase*” (2,70), „*Usporediti vrijednosti između dobivenih rezultata inicijalnim, tranzitivnim i finalnim provjeravanjem*” (2,85), „*Prepoznati i biti svjestan potrebe o održavanju antropoloških obilježja na optimalnoj razini*” (2,93), „*Steći specifične kineziološke kompetencije o korištenju kinezioloških operatora koji su primjereni budućemu zanimanju*” (2,95), „*Biti osposobljeni za primjenu mjera sigurnosti na skijalištu i klizalištu*” (2,97) i „*Prepoznati i primijeniti opremu i sredstva na skijalištu i klizalištu*” (2,98).

A) Razlike u procjeni važnosti kompetencija s obzirom na razred

Jedan od ciljeva istraživanja jest utvrditi razlikuju li se učenici u procjeni važnosti analiziranih kompetencija s obzirom na razred koji polaze. Broj sudionika po razredima iznosio je: prvi razred 62, drugi razred 78, treći razred 54 i četvrti razred 43. S obzirom na rezultat Mann-Whitney U testa može se ustvrditi kako učenici svih razreda pridaju podjednaku važnost pojedinim kompetencijama te kako između njih nema statistički značajnih razlika. Istina, kod dvije su se kompetencije pojavile značajne razlike (*kompetencije 4 i 15*), ali one su na granici značajnosti i vjerojatno su više posljedica slučajnosti nego što je to stvarno postojanje razlika.

B) Razlike u procjeni važnosti kompetencija s obzirom na aktivno bavljenje sportom

Uzorak je podijeljen u dvije skupine: one sudionike koji su članovi sportskog kluba u kojem treniraju i natječu se (131 sudionik) i one koji se ne bave organiziranim sportom u nekom od sportskih klubova (106 sudionika). Najveći broj sudionika (67,98%) bavi se nogometom, što je bilo i očekivano s obzirom na popularnost tog sporta. Usporedi li se taj postotak i postotak od 59,8% međimurskih maturanata koji se bave nogometom dobivenom u istraživanju Markuša (2008), s brojem od 32,8% zagrebačkih maturanata koji se bave nogometom dobivenom u istraživanju Prota i Bosnar (1999), može se ustvrditi kako je nogomet u Međimurskoj županiji izrazito prihvaćen i popularan sport.

Rezultati Mann-Whitney U testa pokazuju kako postoje statistički značajne razlike u svim analiziranim područjima koja označavaju očekivana učenička postignuća. Tako u području „Tjelesno vježbanje i zdravlje” postoje značajne razlike kod kompetencija broj 1, 2, 3 i 6; u području „Antropološka obilježja” kod kompetencija broj 9, 10 i 11; u području „Kineziološka teorijska i motorička znanja” kod kompetencija broj 12, 14 i 15; u području „Motorička postignuća” kod kompetencija broj 19 i 21; u području „Sprječavanje bolesti i promicanje zdravlja” kod kompetencija broj 24, 26, 27, 34, 37, 39 i 40.

Svim područjima i svim pojedinačnim kompetencijama u kojima je dobivena statistički značajna razlika veću važnost kompetencijama pridaju oni sudionici koji su članovi sportskog kluba i aktivno se bave nekim sportom.

C) Razlike u procjeni važnosti kompetencija s obzirom na ocjenu iz predmeta tjelesne i zdravstvene kulture

Uzorak je podijeljen u dvije skupine: one učenike koji su iz predmeta tjelesna i zdravstvena kultura u prethodnom razredu imali ocjenu „odličan” (171 sudionik) i one koji su imali neku drugu ocjenu (66 sudionika). Mann-Whitney U testom dobivene su određene razlike između skupina u odnosu na važnost koju pridaju pojedinim kompetencijama.

Učenici s odličnom ocjenom iz predmeta tjelesna i zdravstvena kultura su u odnosu na učenike s nižim ocjenama značajno važnijim procijenili sljedeća učenička postignuća: kompetencije broj 1, 12, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 37 i 38. Kako su gotovo sve spomenute kompetencije povezane sa zdravljem, može se zaključiti da ovi učenici prepoznaju kako se nastavom tjelesne i zdravstvene kulture može izravno utjecati na čuvanje i unaprjeđenje zdravlja.

D) Razlike u procjeni važnosti kompetencija s obzirom na školski opći uspjeh

Sudionici su podijeljeni u tri skupine s obzirom na školski opći uspjeh: na sudionike koji su prethodni razred završili odličnim uspjehom (35 sudionika),

na one s vrlo dobrim uspjehom (130 sudionika) i one s dobrim, dovoljnim ili nedovoljnim uspjehom (72 sudionika). Kruskal-Wallis H test pokazao je postojanje razlika u samo tri kompetencije (kompetencije broj 23, 25 i 34). Učenici s boljim općim uspjehom spomenutim kompetencijama pridaju veću važnost.

ZAKLJUČAK

Istraživanje je imalo za cilj dobivanje informacija o tome što učenici misle o onim postavkama kurikuluma koje određuju kompetencije u tjelesnom i zdravstvenom odgojno-obrazovnom području, a koje bi oni trebali steći u strukovnom srednjoškolskom obrazovanju. Koju važnost oni pridaju tim kompetencijama. Rezultati dobiveni na uzorku od 237 učenika strukovnog srednjoškolskog obrazovanja mogu ponuditi nekoliko izravnih i neizravnih zaključaka.

Svi sudionici istraživanja (kod kojih s obzirom na razred nema statistički značajnih razlika) smatraju kako su im kompetencije tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja iznimno važne, a što potvrđuje i ukupna prosječna ocjena od 3,22. Tako visoka ocjena važnosti definiranih kompetencija govori o značaju tjelesnog i zdravstvenog područja što potvrđuju i sami učenici. Kako Nacionalni okvirni kurikulum čini polazište za izradbu nastavnih planova, odnosno definiranje optimalnoga opterećenja učenika te izradbu predmetnih kurikuluma, ovakva pozitivna usmjerenost učenika prema kompetencijama na neki način obvezuje na dobro i kvalitetno situiranje predmetnog kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture.

Nacionalni okvirni kurikulum unutar tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja definira veliki broj kompleksnih učeničkih postignuća za koje se očekuje da postanu njihova svojina. I do sada je tjelesna i zdravstvena kultura imala velik broj zadaća usmjerenih na zdravlje i na motorički, kognitivni, socijalni i emotivni razvoj djece i mladeži te su postojala velika očekivanja u njihovoj provedbi. Nastava tjelesne i zdravstvene kulture često je kritizirana kako ne uspijeva u realizaciji svojih zadaća, međutim, zbog njihovog velikog broja, a zbog malog raspoloživog vremena nastave te ograničenih materijalnih uvjeta rada, ona nije ni bila u mogućnosti zadovoljiti sve potrebe učenika. Nacionalni okvirni kurikulum pred tjelesno i zdravstveno odgojno-obrazovnog područje postavlja još veće zahtjeve. Oni se neće moći realizirati ako se predmetni kurikulum ne promijeni i osjetno ne poveća raspoloživi broj sati nastave, a po kojima trenutačno Hrvatska zauzima jedno od posljednjih mjesta u Europi.

Najveću ocjenu važnosti dobile su kompetencije koje definiraju područje „Motorička dostignuća”. To je najvjerojatnije posljedica trenutačnog stanja u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture u kojoj se, čini se, najveća pažnja posvećuje

motoričkim postignućima, dok su druga područja (naročito zdravstveni odgoj) ipak zapostavljenija.

Značajno veću ocjenu važnosti pridaju kompetencijama oni učenici koji se aktivno bave sportom. Takav rezultat indirektno ukazuje na važnost utjecaja na razvoj kompetencija kod učenika koji se ne bave aktivno sportom što bi za posljedicu zasigurno imalo njihovo veće uključivanje u sport i izvanškolsko, a samim tim i cjeloživotno vježbanje.

LITERATURA

1. Findak, V., (2009). Kineziološka paradigma kurikula tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja za 21. stoljeće. *Metodika*, 10(19), 371-381.
2. Markuš, D., Andrijašević, M., & Prskalo, I. (2008). Tjelesna aktivnost maturanata. *Odgojne znanosti*, 10(2), 349-367.
3. NOK (2010). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Republika Hrvatska, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
4. Prot, F., & Bosnar, K. (1999). Sport zagrebačkih srednjoškolaca. U E. Hofman (urednik), *Zbornik radova IV. Konferencije o sportu Alpe-Jadran, Rovinj, 1999, „Školski sport”* (str. 282-285). Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.
5. Tot, D. (2010). Učeničke kompetencije i suvremena nastava. *Odgojne znanosti*, 12(1), 65-78.

COMPETENCIES IN THE FIELD OF PHYSICAL EDUCATION: STUDENT ASSESSMENT OF THE IMPORTANCE

ABSTRACT

The research was conducted on the total of 237 pupils who attend four-year vocational secondary education, with the aim to determine the importance of certain competences in the field of physical education pursuant to pupils' opinion. The above-mentioned competences are defined as the basic guidelines pursuant to the National Curriculum Framework in the Republic of Croatia. Furthermore, the additional goal was to determine if there are differences in assessing the importance of competences regarding grade, doing sports, general school success and the mark in physical education.

The participants in this study pointed out the great importance of all competences within the field of physical education, and marked the fields of „Motor Achievements” and „Physical Activity and Health” as the most important ones. There were no statistically significant differences in assessing the importance of competences with regard to the grade and general school success. Considering the issue of doing sports actively, there are statistically significant differences in all analyzed fields; the participants who are active members of a sports club find competences to be of higher importance. The pupils who achieved mark „A” in physical education find the competences related to health to be of higher importance.

Key words: *curriculum, pupils' competences, vocational schools*